

Pershoi svitovoi viiny (1914–1918 rr.). In: *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st.* 6, pp. 155–182.

3. Zhizn Volyni. newspaper (1916), Zhytomyr, 3 Aug.

4. Ibid, 19 Jan.

5. Ibid, 8 May.

6. Ibid, 29 May.

7. Ibid, 2 Nov.

8. Nasha Volyn. newspaper (1914), Zhytomyr, 7 Aug.

9. Ibid, 28 Aug.

10. TIUTIUKIN, S.V. (1999) Pervaia mirovaia vojna i revoliucionnyi process v Rossii. In: *Pervaia mirovaia vojna. Prolog XX veka.* Moscow: Nauka, pp. 236–249.

11. Tsentralnyi derzhavnyi istorichnyi arkhiv Ukrainy, Kyiv, fond 274, opis 4, sprava 343, 35 arkushy.

12. Ibid, fond 274, opis 4, sprava 456, 85 arkushy.

13. Ibid, fond 274, opis 4, sprava 463, 321 arkushy.

14. Ibid, fond 274, opis 5, sprava 17, 89 arkushy.

15. Ibid, fond 274, opis 5, sprava 56, 125 arkushy.

16. Ibid, fond 442, opis 864, sprava 239, 305 arkushy.

17. Ibid, fond 1262, opis 1, sprava 289, 36 arkushy.

18. Ibid, fond 1335, opis 1, sprava 1655, 286 arkushy.

19. Ibid, fond 1334, opis 1, sprava 2023, 119 arkushy.

20. KORZENIOWSKI, M. (2009) *Za złotą bramą: działalność społeczno-kulturalna Polaków w Kijowie w latach 1906–1920.* Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Надійшла до редколегії 07.09.15

O. Bilobrovets, Ph.D in History, Associate Professor
Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine

THE POLITICAL MOOD OF THE POLISH PEOPLE IN UKRAINE IN 1914–1916

This article discloses the political mood of the Polish people in Ukraine during World War I. This political mood is characterized by Poles' attitude towards the war and the "Polish matter". There were formed three positions on the consolidation of Poles and creation of Polish state: Russophile (under the patronage of Russia), Austrophile (with the help of Austria-Hungary) and German (under the patronage of Germany). There are three groups of Poles in Ukraine at the beginning of the war according to their political and social preferences: supporter of autonomy within Russia, skeptics and followers of Austrophile position.

The political mood of the people while the war varied from full support of the government to moderateness, then disappointment and mistrust to the government. This situation was caused by military failures; devastation of the lands in the Kingdom of Poland, Warsaw occupation, evacuation of the population, a large number of refugees, inconsistency, indecision of tsar authority and delay in the matter of Polish autonomy. The most Poles in Ukrainian lands followed Russophile position, supporting autonomy within Russia. Such views were common among Polish landowners and intellectuals.

Keywords: World War I, the "Polish matter", Russophile, Austrophile, German orientation.

УДК 930.1(477)

О. Дергачов, асп.
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка, Кіровоград, Україна

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД В ІСТОРИЧНИХ ПОГЛЯДАХ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

У статті здійснено аналіз поглядів В. Винниченка на проблеми етногенезу, географії розселення, умов формування та характерних відмінностей українського народу в процесі свого історичного розвитку. Перебуваючи під впливом, з одного боку, історичних праць представників народницької школи в українській історіографії – М. Костомарова та М. Грушевського, а з другого, марксизму, ніцшеєвського екзистенціалізму, вчень філософів і психологів – Ж. Гюйо, В. Вундта, А. Бергсона, В. Винниченко розвивує у собі екліктичне світоглядне розуміння історичних, суспільно-економічних та культурних процесів розвитку українського етносу.

За твердженням Володимира Винниченка український народ, маючи походження від антів, розвивався в умовах постійних нападів і поневолення, які впливали на формування етнопсихологічних (велетенського потенціалу національної свідомості та творчої і динамічної енергії до національного і соціального визволення поряд із сервілізмом), соціально-економічних (безбуржуазності робітничо-селянського українського народу) та культурних (двох типів українців – "українця-галичана" або "наддністрянця" та "наддніпрянця") особливостей етносу.

Тому аналіз історичних поглядів Володимира Винниченка на проблеми етногенезу, становлення та формування прикметних рис українського народу дає підстави стверджувати про чітку концептуально-історичну систему його розуміння походження, розвитку, географії розселення, історичних умов еволюції та відмінних особливостей українства.

Ключові слова: український народ, етнос, культурні надбання, етногенез, історичні процеси, етнічні території, національно-соціальне визволення.

Початки ґрунтовних різносторонніх вітчизняних досліджень українського народу як історичної спільності людей, що склалася на певній території та володіє стабільними особливостями мови, культури, психічного складу, розумінням своєї єдності й відмінності, припадають на II пол. XIX – I пол. XX століття. Фундаторами напрямку і різноманітних поглядів щодо проблем етногенезу, розвитку та формування характерних рис українського етносу стали відомі українські історики, етнографи, етнопсихологи, письменники, громадсько-політичні та державні діячі цього періоду М. Максимович, М. Костомаров, В. Антонович, М. Грушевський, В. Липинський, І. Франко, Д. Дорошенко, С. Томашівський, І. Крип'якевич та інші [18, с. 181–334]. Оригінальні роздуми з даної проблеми представлені також у творчому доробку Володимира Винниченка (1880–1951 рр.) – відомого українського громадсько-політичного і державного діяча періоду Української революції 1917–1921 рр., талановитого й відомого у всьому світі письменника та публіциста.

Спадщина суспільно-політичного, історіософського та літературно-художнього світогляду В. Винниченка, його роздуми про суспільно-економічні, політичні, культурні, етнопсихологічні, історичні процеси і явища в Україні та світі почали привертати фахову увагу істориків, політологів і філософів лише в кінці XX – поч. XXI століть. В українській історіографії перші кроки щодо аналізу суспільно-політичних поглядів Володимира Винниченка, його політичної діяльності здійснили відомі українські дослідники В. Солдатенко та С. Кульчицький [19]. Історіософія В. Винниченка найбільш повно представлена в дослідженнях істориків О. Удота і Т. Бевз [17, с. 72–81, 245–267]. Світоглядні його реакції на події міжвоєнної доби плідно вивчалися В. Кучером [20], а соціальні та філософські основи екзистенціалізму й феноменології В. Винниченка широко висвітлювалися у ґрунтовних монографічних дослідженнях філософсько-літературного змісту Л. Павлишин, О. Петрів та В. Панченка [21, 24, 25].

Проте серед численних публікацій та монографій нами не виявлено наукових розвідок, у яких би предметно, цілісно вивчалися та критично оцінювалися світогляд і науково-публіцистична спадщина Володимира Винниченка щодо проблем історичного формування та розвитку українського народу. Тому основним завданням нашого дослідження є здійснення системного, концептуального аналізу творів В. Винниченка, які репрезентують його бачення географії розселення та особливостей етногенезу українців у контексті панівних течій гуманітарних наук європейського рівня, під впливом яких перебувала українська інтелігенція початку ХХ століття.

Слід пригадати, що термін *етнос* у науковому обігу з'явився на рубежі ХVІІІ–ХІХ ст. у зв'язку з формуванням етнографічної науки. Розуміння цього терміна в різних наукових школах і періодах було неоднаковим (Л. Морган вживав його для позначення раннього ступеня історії людства, Ж. Ляпуж як окремої культурної одиниці, Ж. Денікер – етнічної групи). Проте на сьогодні загальноприйнятим є таке визначення: етнос (від грец. – група, народ, плем'я) – це усталена спільність людей, що історично склалася на певній території, об'єднана спільним походженням, культурою, мовою, історією, традиціями, соціально-психічними особливостями, єдністю етнічної самосвідомості та етнонімом (назвою). При цьому, *народ* як дефініція у наукових колах вживається як синонім етносу – це культурно-історична спільнота людей, що має спільну мову, виразно диференційовану від інших традиційну культуру, власний менталітет, самоназву, усвідомлення єдності свого походження і культурної відмінності [23, с. 87, 145; 22, с. 69–72].

Перебуваючи під впливом, з одного боку, історичних праць представників народницької школи в українській історіографії – М. Костомарова [13, с. 286; 2, арк. 81] та М. Грушевського [14, с. 564; 3, арк. 215], а з другого, марксизму, ніцшевського екзистенціалізму, вчень філософів і психологів – Ж. Гюйо, В. Вундта, А. Бергсона [15, с. 254–285; 1, арк. 1–91] Володимир Винниченко розвинув у собі еkleктичне світоглядне розуміння історичних, суспільно-економічних та культурних процесів етногенезу й розвитку українського етносу.

Роздуми В. Винниченка про український народ представлені в його публіцистиці – "Новооткрытый народ" [9], "Та, за яку змагалися Гітлер, Сталін та інші" [12], "Єдиний революційно-демократичний національний фронт" [7] та ін.; щоденнику [13; 14; 15; 16]; історико-політичних творах "Заповіт борцям за визволення" [8], "Поворот на Україну" [10], "Відродження нації" [4; 5; 6].

Формування українського народу в історично-концептуальному осмисленні В. Винниченка охоплює певне коло проблем, серед яких варто виокремити ключові: етногенез, географічне розселення, історичні умови розвитку та формування характерних рис українського народу.

Будучи під впливом праць видатного українського історика М. Грушевського, він був переконаний у тому, що початки етногенезу українського народу безпосередньо ведуть від давнього східнослов'янського племені ІV–VII ст. антів, що проживали між річками Прут та Оскол переважно в зоні лісостепової смуги України. Саме тому Володимир Винниченко вживає термін "анти-українці", яким підкреслює спорідненість та давні коріння українського етносу [12, с. 251]. За п'ятнадцять століть історичного розвитку, за твердженням В. Винниченка, географічний простір розселення 45-мільйонного українського народу лежав на межі Азії та Європи, загальна площа якого становила 850 тис. км²: "Живе він на південному сході Європи, між 43 і 54 градусами північної широти і між 21 і 47 градусами східної довготи (за

Грінвічем), займаючи простір від Карпатських Татр і Чорногори, від Біловезької Пущі і Поліських боліт до гирла Дунаю, Чорного моря, Кавказьких гір і доходячи до Каспійського моря" [9, с. 96–97]. Таким чином, на думку В. Винниченка, що в регіональному плані Київщина, Полтавщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Одеса, Харківщина, Таврія, Катеринославщина, Херсонщина, а також Кубань, де проживають нащадки запорожців, є етнічними українськими територіями [4, с. 168–169; 15, с. 75].

За переконанням Володимира Винниченка, особливості географічного простору розселення українського етносу створили специфічні історично-політичні, соціально-економічні та культурні умови для його розвитку. Багатства етнічної української території [9, с. 97–98; 4, с. 33] з давніх-давен були причинами постійних нападів і поневолення українського народу сусідніми державами, останнє з яких стало вирішальним фактором його формування [6, с. 411; 12, с. 250]: "Український клімат, українська земля, пишно-родюча, широко щедра, завжди була привабою всіх сусідів, завжди викликала навалу завойовників, починаючи з князів та королів і кінчаючи політично компартії. Ця причина лишиться навіки і навіки Україна засуджена на зазіхання гіпертрофованого егоїзму чи близького сусідського, чи якогось дальшого імперіалізму" [11, с. 19]. Тому, на його думку, починаючи з V ст., "анти-українці" піддавались постійним нападам з боку даків, готів, гунів та інших народів, але їм вдавалося з кожним сторіччям свою землю перетворювати на організовану, потужну державу [9, с. 98–99]. Проте з XII ст. на ці території почали зазіхати завойовники "брати слов'яни-поляки" та "брати слов'яни-руські", які, завдяки жорстокості та підступності, на кінець ХVІІ ст., поділивши між собою українські землі, поневолили український народ [12, с. 251; 9, с. 98]. У кінці ХVІІІ ст. українство було розділене між Австрійською і Російською імперіями [6, с. 242, 386–389].

Перша світова війна 1914–1918 рр. і революційні події в Російській та Австро-Угорській імперіях, на думку В. Винниченка, звільнили український етнос від іноземного панування. На початку 20-х років ХХ ст. українські етнічні території були знову окуповані та поділені в основному між польським і руським імперіалізмом [8, с. 83; 12, с. 252–253; 11, с. 15], а також Чехословаччиною і Румунією [12, с. 253; 8, с. 106].

З початком Другої світової війни тенденція боротьби за багаті українські землі продовжилася, але вже між Німеччиною та СРСР [12, с. 253], у процесі якої руському імперіалізму вдалось окупувати майже всю Україну [8, с. 105], встановивши московський русько-більшовицький гніт над українським народом [11, с. 3–4]. Підсумовуючи умови історичного формування і розвитку українського народу, Володимир Винниченко зробив такий щоденниковий запис: "Читати українську історію треба з бромом... до того боляче, досадно, гірко, сумно перечитувати, як нещасна, зацькована, зашарпана нація тільки те й робила за весь час свого державного (чи вірніше: піддержавного) існування, що одгризалась на всі боки: од поляків, руських, татар, шведів" [13, с. 285]. Уся історія постійного поневолення, на його думку, зіграла вирішальну роль у формуванні етнопсихологічних, соціально-економічних та культурних особливостей українського етносу.

Аналізуючи українську минувщину, В. Винниченко був переконаний у тому, що українство має в етнопсихологічному аспекті внутрішню невичерпну, непіддатну знищенню силу своєї культури, що дозволяє йому, перебуваючи в пригнобленому становищі, зберігати свої цивілізаційні надбання [11, с. 4; 9, с. 99–101; 4, с. 36–

37]. Це явище пов'язане з тим, що в український народ закладено велетенський потенціал національної свідомості та творчої й динамічної енергії до національного і соціального визволення, засобом чого була завжди ідея української державності, що давала можливість століттями боротися за своє існування та свою свободу [9, с. 100; 7, с. 67–68; 8, с. 20].

Незважаючи на величезний внутрішній хист прагнення до свободи, історична трагедія українства, за твердженням Володимира Винниченка, полягала в тому, що в українському етносі, який у своєму власному історичному бутті пройшов усі стадії національного, а з ним і соціального гноблення, утисків, поневолення і насильства з боку іноземних агресорів [15, с. 52; 4, с. 348], сформувалася сервілістичний психічний стан [6, с. 492].

У багатьох працях, особливо у "Відродженні нації", прослідковується той факт, що В. Винниченко в соціально-економічному аспекті український народ розглядав як народ селян і робітників, підкреслюючи відсутність у ньому пануючих класів [4, с. 348; 16, с. 118; 7, с. 64]. На прикладі історії перебування українських земель у складі царської Росії цей факт він пояснював тим, що, починаючи з Переяславської угоди 1654 року, правлячі українські класи (козацька старшина), поступово зраджуючи національні інтереси за класові привілеї, зрусифікувалися (прийняли руську мову, культуру, титули та нагороди) [7, с. 65; 5, с. 43], унаслідок чого втратили будь-яку спорідненість із власним народом [5, с. 41; 6, с. 105]. Ідентичні процеси відбулись і на території інших українських земель, якими володіли поляки, румуни та угорці [6, с. 412]. Як наслідок таких історичних процесів, український етнос втратив усі свої вищі прошарки суспільства, що не дозволило йому створити своєї національної (індустріальної, торгівельно-фінансової чи аграрної) буржуазії [10, с. 21–22], яка на початку ХХ ст. як пануючий клас в Україні була за етнічною приналежністю не українською [8, с. 81; 16, с. 118] (за виключенням дрібнобуржуазної інтелігенції) [13, с. 392]. Усі вище зазначені аспекти, на його погляд, призвели до формування безбуржуазного українського робітничо-селянського народу [10, с. 34; 13, с. 406; 5, с. 313], який у часи Української революції 1917–1919 рр. став основою формування робітничо-селянської нації [5, с. 102–107; 6, с. 504].

У культурному аспекті, за твердженням Володимира Винниченка, український етнос на початку ХХ ст. вже не був цілісною однорідністю з єдиними уніфікованими особливостями традицій, світоглядного бачення та способу життя [6, с. 154–156]. Цей факт він пояснював тривалістю розділом українського народу між Річчю Посполитою, Австро-Угорщиною та Російською імперією, а також різними умовами перебування його в складі цих загарбницьких держав. У результаті такого становища розвивалася поступова відмінність тих, хто проживав на території Галичини та Наддніпрянщини, що призвела до появи двох типів українців: "українця-галичана" або "наддніпрянця", що проживав у "Галицькій Україні" (перебувала в складі Речі Посполитої і Австро-Угорської імперії) та "наддніпрянця", що проживав на території "Великої України" (перебувала в складі Російської імперії) [6, с. 242, 389].

Центральною проблемою українського етносу і "наддніпрянця", і "наддніпрянця" в соціокультурному плані була бідність на українські національно-культурні сили – інтелігенцію (інтелектуальний центр будь-якого народу) [13, с. 286]: "Окрадена, постійно грабована й мучена Україна не могла зберегти видатні культурні сили і тому люди з розвиненим соціальним підінстинком концентрують свою увагу на тих одиницях, які

чимсь випинаються над широким загальним і обогвлюють їх. На жаль, це обогвлювання не визначає великої цінності обогвлюваних" [16, с. 114]. Основною причиною цього явища, на думку В. Винниченка, була постійна агресія та окупаційна політика іноземних країн, що унеможливлювала виховання та збереження української свідомої інтелектуальної еліти (лідерів народу). Усе це призводило до того, що українство дуже часто гуртувалося навколо тих, хто не належав до культурних сил свого народу, що вело до постійних трагедій і поразок українського етносу у боротьбі за своє існування та свободу [16, с. 114].

Отже, аналіз історичних поглядів Володимира Винниченка щодо етногенезу українського народу дає підстави стверджувати про наявність у нього чіткої концептуально-історичної системи його розуміння походження, розвитку, географії розселення, історичних умов еволюції та відмінних особливостей українства. У баченні В. Винниченка, український народ, маючи походження від антив, розвивався в умовах постійних нападів і поневолення, які впливали на формування етнопсихологічних (велетенського потенціалу національної свідомості та творчої і динамічної енергії до національного і соціального визволення поряд із сервілізмом), соціально-економічних (безбуржуазності робітничо-селянського українського народу) та культурних (двох типів українців – "українця-галичана" або "наддніпрянця" та "наддніпрянця") особливостей етносу.

Список використаних джерел

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ (ЦДАВО України), ф. 1823, оп. 1, спр. 14, 91 арк.
2. ЦДАВО України, ф. 1823, оп. 1, спр. 31, 275 арк.
3. ЦДАВО України, ф. 3803, оп. 1, спр. 46, 266 арк.
4. Винниченко В. Відродження нації: Історія Української революції: у 3 ч. / Володимир Винниченко. – К.: Політвидав України, 1990. – Ч. 1. – 348 с.
5. Там само. – Ч. 2. – 328 с.
6. Там само. – Ч. 3. – 542 с.
7. Винниченко В. Єдиний революційно-демократичний національний фронт / Володимир Винниченко // Нова Україна (Прага). – 1923. – Ч. 1–2. – С. 56–71.
8. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення / В. Винниченко. – К.: Криниця, 1991. – 128 с.
9. Винниченко В. Новотворений народ / Володимир Винниченко // Публіцистика [упор. та ред. В. Бурбела]. – Нью-Йорк: К., 2002. – С. 96–102.
10. Винниченко В. Поворот на Україну / Володимир Винниченко. – Львів: Пшібрам: Вільна Громада, 1926. – 34 с.
11. Винниченко В. Розклад і погоснення / Володимир Винниченко. – Новий Ульм: Наша боротьба, 1948. – 32 с.
12. Винниченко В. Та, за яку змагались Гітлер, Сталін та інші / Володимир Винниченко // Публіцистика [упор. та ред. В. Бурбела]. – Нью-Йорк: К., 2002. – С. 250–254.
13. Винниченко В. Щоденник: 1911–1920 рр. / Володимир Винниченко. – Едмонтон: Нью-Йорк, 1980. – Т. 1. – 500 с.
14. Винниченко В. Щоденник: 1926–1928 рр. / Володимир Винниченко. – К.; Едмонтон: Нью-Йорк: Смолоскип, 2010. – Т. 3. – 624 с.
15. Винниченко В. Щоденник: 1929–1931 рр. / Володимир Винниченко. – К.; Едмонтон: Нью-Йорк: Смолоскип, 2012. – Т. 4. – 344 с.
16. Винниченко В. Щоденник (1948 р.) / Володимир Винниченко // Київська старовина. – 2003. – № 3. – С. 107–122.
17. Громадсько-політична діяльність Володимира Винниченка (до 125-річчя від дня народження): збірник статей / [редколегія: І.Ф. Курас, В.Ф. Солдатенко та ін.]. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2006. – 280 с.
18. Калакура Я.С. Українська історіографія: курс лекцій / Я.С. Калакура. – К.: Генеза, 2012. – 512 с.
19. Кульчицький С. Володимир Винниченко / С. Кульчицький, В. Солдатенко. – К.: Видавничий дім "Альтернатива", 2005. – 376 с.
20. Кучер В. Володимир Винниченко про політичні події міжвоєнної доби: погляд із закутка / В. Кучер. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2008. – 68 с.
21. Павлишин Л.Г. Володимир Винниченко: досвід неklasичного мислення в історії української філософії / Л.Г. Павлишин. – Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, 2013. – 272 с.
22. Пономарьов А. Українська етнографія: курс лекцій / А. Пономарьов. – К.: Либідь, 1994. – 317 с.
23. Філософія: словник-довідник / І. Надольний, Г. Черушева та ін. – К.: Дельта, 2009. – 284 с.
24. Петрів О.В. Володимир Винниченко: філософський дискурс / О.В. Петрів. – Дрогобич: Вимір, 2007. – 164 с.

25. Панченко В. Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості: книга розвідок та мандрівок / В. Панченко. – К.: Твім інтер, 2004. – 288 с.

References

1. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy, Kyiv, fond 1823, opys 1, sprava 14, 91 arkushy.
2. Ibid, fond 1823, opys 1, sprava 31, 275 arkushy.
3. Ibid, fond 3803, opys 1, sprava 46, 266 arkushy.
4. VYNNYCHENKO, V. (1990) *Vidrodzhennia natsii: Istoriia Ukrainoi revoliutsii*. Vol. 1. Kyiv: Polityvdav Ukrainy.
5. Ibid, Vol. 2. Kyiv: Polityvdav Ukrainy.
6. Ibid, Vol. 3. Kyiv: Polityvdav Ukrainy.
7. VYNNYCHENKO, V. (1923) *Yedyni revoliutsiino-demokratychni natsionalnyi front. Nova Ukraina (Praha)*. 1–2, pp. 56–71.
8. Ibidem. (1991) *Zapovit bortsiam za vyzvoleniia*. Kyiv: Krynytsia.
9. Ibidem. (2002) *Novovidkrytyi narod*. In: V. Burbela, ed. *Publitsystyka*. New York, Kyiv: S.n., pp. 96–102.
10. Ibidem. (1926) *Povorot na Ukrainu*. Lviv, Příbram: Vilna Hromada.
11. Ibidem. (1948) *Rozlad i pohodzhennia*. Neu-Ulm: Nasha borotba.
12. Ibidem. (2002) *Ta, za yaku zmahalyis Hitler, Stalin ta inshi*. In: V. Burbela, ed. *Publitsystyka*. New York, Kyiv: S.n., pp. 250–254.
13. Ibidem. (1980) *Shchodennyk. Vol. 1. 1911–1920*. Edmonton, New York.
14. Ibidem. (2010) *Shchodennyk. Vol. 3. 1926–1928*. Kyiv, Edmonton, New York: Smoloskyp.

O. Derhachov, Ph.D. student

The Kirovohrad Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University, Kirovohrad

UKRAINIAN PEOPLE IN HISTORICAL VIEWS OF VOLODYMYR VYNNYCHENKO

The paper represents the views of Volodymyr Vynnychenko upon the problems of ethnogenesis, geography of settlement, conditions of formation and specific differences of the Ukrainian nation in the process of its historical development. Being under the influence, on the one hand, of the historical works of populist school of Ukrainian historiography representatives – M. Kostomarov and M. Hrushevskyi, and on the other hand, of Marxism, Nietzsche's existentialism, the ideas of philosophers and psychologists – J. Guillot, V. Wundt, A. Bergson, V. Vynnychenko developed in an eclectic ideological understanding of the historical, socio-economic and cultural processes of Ukrainian ethnic group.

According to Vynnychenko Ukrainian people, having descended from ants, developed in the conditions of constant attacks and enslavement that influenced the formation of ethnopsychological (enormous potential national consciousness and creative-dynamic energy to the national and social liberation along with servilism), socio-economic (barrels of Ukrainian worker-peasants) and cultural (two types of the Ukrainians – "Ukrainian-Galicia" or "Over-Dnister Land" and "Over-Dnieper Land inhabitants") features of the ethnic group.

Therefore, the analysis of historical views made by Vynnychenko on the problems of ethnogenesis, formation and characteristics of the formation of the Ukrainian nation gives grounds to assert a clear conceptual and historical system of his understanding of the origin, development, settlement geography, historical context and evolution of the distinguishing features of Ukrainians.

Key words: the Ukrainian nation, ethnicity, cultural heritage, ethnogenesis, historical processes, ethnic territories, national and social liberation.

УДК 930.1:332.3.021.8 (477)"1917/1918"

О. Житков, канд. іст. наук, доц., докторант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ В НОВІТНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті на основі аналізу значного історіографічного матеріалу висвітлено потрактування аграрних реформ Української Центральної ради у вітчизняній історіографії перехідного періоду 1990-х – 2000-х років. Історіографічна ситуація розглядається автором у площині конфлікту дослідницького матеріалу та обмежених можливостей його теоретичного осмислення, що відкриває шляхи до посилення міждисциплінарних методів історичного пізнання. Увага концентрується на вивченні соціальних чинників земельної реформи, впровадження в практику Тимчасового земельного закону Української Центральної ради, законодавчих актів українських урядів.

Ключові слова: Центральна рада, аграрні реформи, земельне законодавство, українська історіографія, соціально-правовий аналіз.

Правознавча тематика завжди була невід'ємною складовою частиною історіографії України доби Визвольних змагань. Однак, тільки в середині 1990-х років з'явилися змістовні праці, в яких обґрунтовувалася ідея поєднання традицій дослідження аграрного законодавства Української Центральної ради (далі УЦР), практики впровадження Тимчасового земельного закону 1918 р. із професійним аналізом розмаїтих юридичних джерел української влади [7].

Перші вагомі напрацювання колег у частині здійснення експертизи Універсалів Центральної ради, нормативно-правових актів Генерального секретаріату щодо роз'яснення змісту III Універсалу, відозви Секретаріату земельних справ до земельних комітетів, які стосувалися організації роботи на місцях з обліку земельного фонду, недопущення погромів поміщицьких госпо-

15. Ibidem. (2012) *Shchodennyk. Vol. 4. 1929–1931*. Kyiv, Edmonton, New York: Smoloskyp.

16. Ibidem. (2003) *Shchodennyk (1948 r.)*. Kyivska starovyna. 3, 107–122.

17. KURAS, I.F. et al. (edn.) (2006) *Hromadsko-politychna diialnist Volodymyra Vynnychenka (do 125-richchia vid dnia narodzhennia): zbirnyk statei*. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy.

18. KALAKURA, Ya.S. (2012) *Ukrainska istoriografii: kurs lektsii*. Kyiv: Heneza.

19. KULCHYTSKYI, S., SOLDATENKO, V. (2005) *Volodymyr Vynnychenko*. Kyiv: Alternatyva.

20. KUCHER, V. (2008) *Volodymyr Vynnychenko pro politychni podii mizhvoiennoi doby: pohliad iz zakutka*. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy.

21. PAVLYSHYN, L.H. (2013) *Volodymyr Vynnychenko: dosvid neklasychnoho myslennia v istorii ukrainskoi filosofii*. Ternopil: Ternopilskii natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. Hnatiuka.

22. PONOMARIOV, A. (1994) *Ukrainska etnografii: kurs lektsii*. Kyiv: Lybid.

23. NADOLNYI, I. et al. (edn.) (2009) *Filosofii: slovnyk-dovidnyk*. Kyiv: Delta.

24. PETRIV, O.V. (2007) *Volodymyr Vynnychenko: filosofskyi dyskurs*. Drohobych: Vymir

25. PANCHENKO, V. (2004) *Volodymyr Vynnychenko: paradoksy doli i tvorchoosti: knyha rozvidok ta mandrivok*. Kyiv: Tvim inter.

Надійшла до редколегії 07.09.15

дарств в Україні, були узагальнені в історіографічному огляді І. М. Заріцької [8].

Між тим, предметний аналіз історичних та юридичних джерел засвідчує, що вагомий доробок сучасних дослідників – істориків та правознавців, загалом залишається недооціненим. Тому, головною метою автора цієї публікації є здійснення комплексного історіографічного аналізу тих праць, які презентують формування нової парадигми Визвольних змагань 1917/1918 рр. та відповідають сучасному рівню розвитку гуманітарних наук в Україні.

Методологічна криза радянської історичної науки середини вісімдесятих – початку дев'яностих років минулого століття, на думку російського історика й методолога А. Я. Гуревича, проявилася перш за все в зламі старих стереотипів і схем [20, с. 36]. Процес демонтажу радянської схеми моноконцептуальної історії "братніх